

ben a basáskodó urak, a római klérus; a tudatlan tanítók és a hódító királyok rothadó világát ábrázolja és gúnyolja ki a józan ész és a szabadság nevében. Műve hű tükre annak a feudális világnak, mely akkor a sötétségbe és rabságba taszította az emberiséget századokon keresztül. A nagy francia író tanulságos és szellemesen kacagató történeteivel pontos képet nyújt a XVI. század társadalmi és szellemi mozgalmairól, melyek egyszerre tükrözik a gazdasági élet akkori jelenségeit. Hogy eddig nem jelent meg műve magyar nyelven, érthető. Nem azért, mert oly bátor nyíltszavúsággal beszél az élet dolgairól, hanem mert e történetek a klérus bűneit hordozzák magukban. Pontosabban: mert Rabelais antifeudális és antiklerikális volt! Mindazt, amit könyvében kigúnyol, egész közelről láthatta: személyes tapasztalatot nyert abból a világból, melynek bűneit, kicsapongásait, törvénytelenességét és mohóságát már akkor is igyekeztek elpalástolni. Csak természetes, hogy Rabelaisnak sem bocsátottak meg könyvéért. Őt is elérte volna Giordano Bruno máglyahalála, ha nem akadt volna néhány haladószellemű, magasállású barátja.

A kötet egyébként csak első két könyvét tartalmazza az eredetinek, a befejező két könyv a Gargantuával csak ezután kerül kiadásra. Ki kell említni Faludy György nagy felkészültséget igénylő fordító munkáját, mely lehetővé tette a négyszázéves francia nyelvezetnek magyarra való átültetését és pedig teljes sikerrel. A fordító egyébként értékes Rabelais-élet és korrajzzal egészítette ki a könyvet. A kötet izléses, bibliofil-jellegű kiadásának dícséretes és áldozatos terhéért Cserépfalvi Imre vállalta.

Ami a könyv kiadását végsőleg — s ezt nagyon jól fogalmazta meg Faludy — „a népi demokrácia Magyarországa tette lehetővé, mely nemcsak a szatíra megjelenésének nyújtotta módját, de egyúttal azokkal a középkori intézményekkel és módszerekkel is felszámolt, melyek ellen Rabelais szatíráját szerzette.”

BALASSA TIBOR

TÖRÖK SOPHIE: SIRATÓ. (Versek.)

A „szentelt fájdalom” könyve, Török Sophie Sirató-ja, mely Babits Mihály születésének 65. évfordulójára jelent meg, amatőrfinomságú kiadásban

A költőnő panaszát tartalmazza a költő halála után. Egy egész kötetben keresztül egyetlen témát variál, igaz, hogy az évek és a kipattanó alkalmak változatain keresztül, mégis végig tartva ugyanazt a hangot; a győgyíthatatlan fájdalomét, melynek skálája a szenvedés és a beletörődés közt váltakozik, de szüntelen a gyász szolámát hangoztatva.

A világirodalom nagy siratói, Tennyson *In memoriam*-ja, Swinburne *Ave atque vale*-ja, Shelly *Adonais*a mellett, melyekben a költészet az átszellemülés soha nem látott birodalmát járják be az alkotók, — bizonyos emberi szürkeséggel hat Török Sophie monoton „parlando”-ja, ez a sokszor télova és asszonyosan egyszerű, talán kicsinyes gyász.

A kötet ott folytatja, ahol annakidején Török Sophie utolsó verseiben abbahagyta, annál a szabad versnél, amely valaha Kaffka Margit érzéseit is vitte, s amelynek kissé laza tartása olyan ott-honos volt a két háború közti irodalom talán legproblématisabb korszakában, amikor még nem bontakozott ki egy új klasszicizálásra való törekvés. Török Sophie számára ez a megnyilatkozásnak leglényegfőbb lehetősége: az egymás mellé sorakozó, köznapi elemekből és költői látomásokból összetett sorok, reflexiónak és élménynek majdnem beszédszerű közelsége, elbeszélészerű beszámolás a lélek apró történeteiről. Legjellemzőbb erre az attitűdre, — és általában Török Sophie egész lírájára — s most Babits Mihály siratója közben sem lesz hűtlen hozzá, — hogy akkor is, mikor második személyt aposztrofál, a szüntelen önarcképüket festő művészekre emlékeztet. A világ egyetlen formában lehetséges az ilyen típus számára, még pedig a pontosan rögzített érzelmi portrén keresztül. Szinte képszerűen kerülnek ki tolla alól az egyes jelenetek, melyekben még mindig a régi Török Sophie ül, az „Asszony a karoszékből”, csak éppen az arcára van írva a végtelen gyász.

VAJDA ENDRE

FÜST MILÁN: VÉLETLEN TALÁLKOZÁSOK. (Dante.)

A magyar novella talán legmagasabb csúcsát jelentik Móricz Zsigmond és Gelléri Andor Endre művei mellett Füst Milán elbeszélései, melyek először most jelentek meg gyűjteményesen, s így csak

most alkothatunk képet arról a sajátos elbeszélő stílusról, amelyet alkotójuk mintegy saját maga számára teremtet meg. Füst Milán nem tartozik a termékeny novellisták közé, viszont az a 12 elbeszélés, melyet a *Vétellen találkozások* tartalmaz, minden egyes nekifutással egy-egy új formaproblémát old meg és ugyancsak új világba vezet.

Van elbeszélése, amelyik jóformán egyetlen hosszan kitarított hangon elmondott életgyónás, mint a *Cicisbeo*, ez a renaissance környezetbe helyezett, tökéletesen vésett és mégis teljesen lírai, amellel sűrű-történeszi monolog. Máskor megbontja az élmények síkját, mint a *Két ballada egy édesanyáról*, amelyben az időbelileg előbb történt epizód kerül, mintegy csattanóként a történet végére, hogy annál jobban alá tudja húzni annak jelentőségét. Néha teljesen szervetlennek látszó elemeket is belevesz, megint csak azért, hogy a lendítőkerék ritmusa szerint meg tudja őrizni a mindennél fontosabb dinamikát. Hangváltására jellemző, hogy a „könnyű műfajban” is kísérletet tesz, ami nála azt jelenti, — itt az *Emléklapok Holdacska-ról* című elbeszélésre gondolunk —, hogy az eredetileg Boccacciós ötletet, ezt a mindenestől pikáns és neveitől adomát megmártja életismeretének és életátérzésének „keserű levében”. Ugyanez a filozófia szólal meg a *Mit tudom én* tértétsorozatában, de olyan élménygazdaságon; a realitásnak olyan sűrű közege keresztül, hogy az impresszionizmuszűkusan hangzó cím megtelik élesen látott, ha golyok fantasztikumba is hajló valósággal. Néha egész könnyedén, szinte világiasan játszik, mint a *Yorki herceg születésnapja*-ban. De ez a játék egyúttal bírálatot és leleplezést is jelent. Az éremnek másik oldalát mutatja meg abban a dzsentri-történetben, amely sűrített borzalmával, fülledt tárgyilagosságával mintegy a halálharagot kondítja meg egy történelemből kiesett „történelmi osztály” felett. És vannak olyan hangjai is, melyeket mintha saját költői lantjáról lopott volna el: tiszta és kezesztilcsilllogó emberi panasz, mint az *Aladin apja sírjánál*.

Füst Milán novelláit a „tudós költő” formálta remekké. Még így, mostani formájukon is átérzik a költő fegyelme, mely nem nyugszik, míg meg nem találta a tökéletes szót. S valóban, az olvasónak erős a kísértése, hogy elvonat-

koztató remekműveket érezzen bennük, ha nem kellene minden sorban és minden fordulatban éreznie a nagy művészet leghitelesebb bélyegét: a *paracsolóerejű valóságot*.

SOLYMOS IDA

HALÁSZ GÁBOR: AZ ÉRTELEM KERESÉSE. (Franklin.)

Ez a könyv Halász Gábor egyetlen — még életében megjelent — tanulmánygyűjteménye, ő írta a kötet élére, Bessenysi-tanulmánya egyik alcímét, „az értelem keresését”. A kötet elé Keresztúry Dezső írt bevezetőt: néhány jellemző vonással rajzolja meg Halász Gábor emberi-írói portréját és tragikus életútját, amely a balti tábortban ért véget, ahol az embertelen barbárság áldozataként pusztult el 45 éves korában. „Csodálatos illúziója sok irodalomtörténésznek, hogy végeredménynek hiszi a kiindulópontot — írja Halász Gábor Kazinczy-tanulmányában. — Ha sikerült az egyént a korban elhelyeznie, gondolataiban a hatásos szövevényét felfedni, lelkére illeszteni a „klasszikus”, „romantikus”, „barokk”. „felvilágosodott” jelzőket, úgy érzi, elvégezte feladatát. Valójában az elemzés akkor kezdendő munkája elől, csak kényelmes fogalmak mögé menekült. . . . A korszellemmel megjelölés nem megoldás, hanem probléma, nem felelet, hanem kérdés. . . .

Ezekben a mondatokban nemcsak a kor irodalomtörténetírásának a kritikáját adja, hanem saját módszereit is kijelöli. A hat tanulmány azt bizonyítja, hogy gyakorlatban is megvalósította módszertani elveit: bemutatja a gondolat-árnyalatok széles skáláját, a hatások ezerarcú tükröződését. Elsősorban a lelkiismeretes pozitívizmus emeli ki életművét a szellemtörténeti iskola követőinek munkái közül. Ahogy egy művet, egy embert vagy egy kort megközelít, *kiindulása* többnyire azonos a szellemtörténeti iskola módszerével: nála is a *szubjektív élmény* választja ki a problémákat, a saját lelkiállapotával rokon, vagy rokonnak érzett műveket, embereket, korokat választja ki, amelyekre belsőleg rezonál. De amint sikerült behatolnia az idegen valóságba, a szubjektív rökönérzés mellé, nála egy *új szenvedély párosul*: az értelem keresésének láza, a pozitív tények és összefüggések teljes feltárásának szenvedélye. A természettudományos felfedező módján